

Seksjon for Spesialsamlinger

Universitetsbiblioteket i Bergen

Fotograf Olaf Andreas Svanøe

AV MORTEN HEISELBERG

BILLEDSAMLINGEN – UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I BERGEN

Fotograf Olaf Andreas Svanøe er en av de gamle Bergensfotografene hvis bildemateriale finnes i flere arkiver og som brukes hyppig i ulike publikasjoner om Bergens historie. Da jeg satte i gang med research om fotografen oppdaget jeg at det ikke fantes noe informasjon om han verken i historiebøkene eller i arkivene. Hvorfor han har havnet i glemmeboken vet jeg ikke, men han døde i 1944 på slutten av andre verdenskrig og i etterkrigstiden var det andre og viktigere emner å skrive om. Han har trolig også havnet mellom de to store Bergensfotografene Knud Knudsen og Marcus Selmer som både var tidligere og viktigere pionerer innen Norsk fotohistorie. Jeg har forsøkt å grave meg ned i de kilder som finnes i arkiver og aviser, og funnet små brikker som jeg så har prøvd å sette sammen for å danne meg et bilde av hvem Svanøe var. Artikkelen er ment som en kort biografi men også som en grunnstein for dem som måtte ønske å jobbe videre med Olaf Andreas Svanøe i fremtiden.

Svanøe gård i Sunnfjord. Universitetsmuseet i Bergen

Historien begynner et par generasjoner bakover i tid med bestefaren til Svanøe, nemlig Ole Torjussen. Ole Torjussen^[1] var fra Ål i Buskerud og var en kjent Haugianer og Stortingsmann. Han ble en nær venn av den store haugianeren Hans Nielsen Hauge og sammen ønsket de å danne en haugiansk bastion på Vestlandet. Ole Torjussen og Hans Nielsen Hauge gikk sammen om å kjøpe en gård på øyen Svanøy i Sunnfjord som Ole Torjussen skulle gjøre til et sentrum for den haugianske vekkelse på Vestlandet. Hans Nilsen Hauge sikret den økonomiske kapitalen for kjøpet av eiendommen og Ole Torjussen skulle så betale tilbake gjelden over tid. Ole Torjussen var ikke noen stor forkynner, den biten overlot han til andre men han stilte heller gården til disposisjon for samtaler og vekkelse. Selv konsentrerte han seg om å drive gården og skape inntekter for å betale ned gjelden han skyldte Hauge. Han hadde hell med seg i fiske og forretninger og fikk på kort tid nedbetalt gjelden. Fra 1804 tok han etternavnet Svanøe som har fulgt i generasjonene etter. Navnet Svanøe har vært skrevet på forskjellige måter og barnebarnet Olaf Andreas bruker både Svanöe og Svanøe som signatur på sine bilder.

Svend Ruud (også skrevet Sven og Swend Rud) kom fra Hallingdal og hadde slått seg ned i Bergen. Svend Ruud var også Haugianer og var trolig i kretsen rundt Ole Torjussen Svanøe. Sammen med Ole Torjussen Svanøe og et knippe andre haugianerne starter de et veveri på Stranden i Bergen på begynnelsen av 1830-tallet^[2].

Da Slettebakken hovedgård ble lagt ut for salg etter at tidligere eier Christopher Harmens død kjøpte Svend Ruud eiendommen som han så flyttet inn i og pusset sam-

men med konen Karen Olsdatter og døtrene Agathe Marie, Ane, Barbara og Karen. Svend Rud hadde tidligere vært skipper men en kan se av fødselsprotokollen til datteren Karen^[3] at Svend Ruud står oppført som høker i 1823. En høker^[4] var en som drev en butikk med begrenset vareutvalg og i dag vil det vel gå under begrepet landhandler eller nærbutikk. Svend dør av skarlagensfeber hjemme på Slettebakken i 1852, 72 år gammel og han bar da yrkestittelen proprietær. Eldstedatteren Agathe Marie giftet seg og flyttet til Stavanger og ble et bindeledd mellom haugianermiljøet i disse to byene. Karen ble hjemme på gården og drev den sammen med moren som levde 22 år til.

En av Ole Torjussen Svanøes sønner, Anders Svanøe, var blitt handelsmann og drev kanskje forretningsvirksomhet for faren i Bergen. Anders og Karen som trolig hadde kjent hverandre gjennom mange år giftet seg. Anders Svanøe valgte å flytte inn hos Karen på Slettebakken hovedgård som de så drev videre sammen. Det ser ut som det går dem godt og av folketellingen av 1865 kan en se at de hadde ansatt tre tjenestefjenter og 1 dreng. Sammen fikk de også 10 barn: Christine Othelia, Sigvardt Olaus, Karen Marie, Augusta Petrea, Agnes Cathinka, Olaf Andreas, Carl August, Emilie Lovise, Sven Christian og Agathe Marie.

Slettebakken gård i Årstad. Kjøpt av Sven Ruud i 1829 og solgt av Olaf Andreas Svanøe i 1906. Universitetsmuseet i Bergen

Hva som skjer i Olaf Andreas tidlige liv har jeg ikke oversikt over men han har trolig reist til sjøs tidlig som så mange andre gutter gjorde på den tiden. Vi ser i sjøfarts-annotasjons-rulle^[5] 1861-1874^[6] at Svanøe mønstre på Barken Christoffer Columbus^[7] (også skrevet Christopher Colombus) den 20.12.1875. Skipet som eides av onkelen

Torger Svanøe skulle til Amerika og være borte i to år før det returnerer til Bergen 27.07.1875.^[8] Noen måneder senere den 07.09.1875 drar han ut igjen med samme skip og er borte til 22.09.1877. Kanskje hadde Olaf Andreas blitt kjent med fotografiet i de mange havnebyer han var innom men fotograf karrieren lå fremdeles i en fjern fremtid. Kanskje hadde han ambisjoner om å bli kaptein eller reder som sin onkel? Men kun noen få år frem i tid kom en av de mange tragiske hendelsene i Olaf Andreas liv og som gjør at et nytt kapittel åpnet seg i hans liv.

Vi ser i sjøfartshovedrullen 1871-1877^[9] at han er på en ny men kortere tokt mellom den 29.05.1878 og 21.05.1879 med ukjent skip og destinasjon. Storebroren til Olaf Andreas, Sigvard Svanøe, som hadde overtatt Slettebakken gård døde 05.06.1878 kun 30 år gammel av rosefeber^[10] en måned etter at Olaf Andreas legger ut på sin siste skipsferd. Olaf Andreas som var 22 år gammel var barn nummer seks men sønn nummer to og skulle nå overta gården etter sin hjemkomst. Som landfast og ung mann har han nå truffet en jente ved navn Lydia Agnethe Olsen fra Laksevåg. Lydia Agnethe, datter av en jektefører falt for Olaf Andreas og i 1884 er de registrert som forlovet og tre år senere den 28.04.1887^[11] giftet de seg i Nykirken. Allerede et år senere den 26.10.1888^[12] fikk Olaf Andreas og Lydia Agnethe en sønn som får navnet Sigvard Svanøe. Han er kanskje oppkalt etter Olaf Andreas avdøde storebror som han hadde overtatt Slettebakken hovedgård etter. Noen år senere, den 17.03.1894 får de sønn nummer to Leif Svanøe.

I årene fremover må interessen for foto ha vokst i OlafAndreas sinn. Bergen hadde på denne tiden flere fotografer og montrene utenfor fotoatelierene var fulle av spennende fotografier. Flere av butikkene solgte nå vakre prospekter og stereofotografier. Selv om fotografiet ikke lengre var en ny oppfinnelse må det allikevel være magisk å få se dem. Det har ikke lyktes meg å finne ut om Olaf

Andres Svanøe gikk i lære hos noen av fotografene i Bergen, men i 1888 dukket han plutselig opp hos fotograf Theodor Larsen i Tønsberg^[13]. Theodor Larsen som var Tønsbergs store fotograf og hadde en lang fartstid i fotografyrket. Han var egentlig barber men brukte etter hvert mer tid på å fotografere daguerreotypi portretter i bakgården enn å barbere kundene sine. Han ble den store fotografmesteren i Tønsberg og hans karriere lignet på mange måter

Bergensfotografen Marcus Selmer^[14]. Da Olaf Andreas kom til Tønsberg var Theodor Larsen veldig syk med kreft og han døde i februar 1889. Om Olaf Andreas Svanøe kom som lærling eller som hjelper vet vi ikke. Her kan vi tenke ulike scenarier for hva som egentlig skjedde. Det er ikke kjent at det var andre fotografer som het Svanøe og i boken Eldre norske fotografer, trolig fra samme kilde er det også referert til at Svanøe var i Tønsberg. En finner også bevis for at det er ham fra noen av hans tidligere portretter som er merket med adressen Tønsberg. Om Svanøe kom som lærling var det veldig dårlig timet og han fikk kun kort tid med sin læremester som muligens ikke var i stand til å lære fra seg så mye på slutten av sitt liv. Om han kom som en hjelper betyr det at han alt hadde fotografisk kunnskap som han må ha tilegnet seg i Bergen. Konen til Theodor Larsen Emma overtok firmaet men fotograferte ikke selv. Datteren som da var 27 år og hadde vært i farens studio siden ung alder og blitt en flink fotograf skulle føre virksomheten videre. Svanøe ble hos dem frem til 1890 da han reiste hjem til Bergen igjen. Avkirkebøkene kan vi lese at sønnen Sigvard ble født og døpt i Bergen, noe som tyder på at han ikke har hatt familien med til Tønsberg og hensynet til familien kan ha vært medvirkende til at han ikke fortsatte som ansatt for familien Larsen.

Lydia Agnethe, Leif og Sigvard. Bergen Universitetsmuseum

Fotovirksomheten

Første gang Olaf Andreas Svanøe dukker opp i adresseboken med eget studio er i 1895 på adressen Torgallmenningen 31 vegg i vegg med Holdts Hotel og rett over for fotograf Knud Knudsen som holdt til på Torgallmenningen 35. Det vitner om stor selvtillit å starte opp midt i hovedgaten i Bergen et steinkast fra den store mesteren Knud Knudsen. Kanskje var det litt for ambisiøst og han kom til å flytte på seg flere ganger i sin karriere:

1895: Torgallmenningen 31

1900: Komediebakken 2

1901: Kong Oscars gate 25 (Bolig: Alle'gate 8)

1902-1909: Kong Oscars gate 60 (Bolig: Moldesmuget 10)

1910-1911: Valkendorfs gate 2.

1915 -1928 Richard Nordraaks gate 1 (hvor han også bodde fra 1909)

Det var flere dyktige portrettfotografer i Bergen på denne tiden som for eksempel Marcus Selmer, K. Nyblin og Brødrene Larm. Olaf Andreas Svanøe prøvde å finne sin egen nisje og fokuserte på postkort, prospekter, interiør og eksteriør og familiebegivenheter. Det er ikke mange annonser en finner i avisene etter ham og de som finnes er små og nøysomme. Det ser ut som det er Bergensavisen Revyen som er den avisen han bruker til sin avertisme. Av de fotografier som finnes igjen av Svanøe er

det veldig få portretter å oppspore. Kanskje har portrettene gått tapt eller har ikke vært en viktig del av hans arbeid. De portrettene som finnes er mer av privat karakter som av familien og nær slekt.

Svanøes atelier i Kong Oscars gate 60. Universitetsmuseet i Bergen

Svanøe var flink til å kreditere sine bilder og postkort. Som regel har bildene en tittel og er signert O. Svanøe eller bare O.S. Uttrykksmessig har han lagt seg nær opp til fotograf Knud Knudsen og til dels Selmer. Det er ikke alltid lett ved første øyekast å se om det er et Knud Knudsen- eller Svanøe-fotografi en ser på. Standpunkt, perspektiv og motivet ligger tett opp til Knud Knudsen, ikke minst ser en det på mange av hans reisebilder hvor han fotograferte mye det samme som Knudsen. Det er ikke helt uvanlig verken da eller nå at kunstnere fulgte i sporene til andre mestrer. Axel Lindahl fulgte også samme ruter som Knudsen, og Knudsen hadde tidligere fotografert motiver som Marcus Selmer hadde fotografert og landskapsmalere før det hadde malt.

Interiør fra Sundt A/S i Bergen. Bergen Byarkiv

På ett område skiller Svanøe seg ut fra de andre fotografene og det er hans interiørbilder. Interiørfotograferingen har vært en teknisk utfordring. Her har Svanøe balansert kunsten mellom begrenset lys og lange lukkertider. De nye negativene og de mer lyssterke objektivene gjorde de nå mulig å få ned eksponeringstiden til at en også har kunne ha personer med i interiørbildene. Det er flere personer å forholde seg til i hans bilder som trolig har blitt plassert og har måtte forholde seg i ro under eksponeringene.

Særlig hans fotografering fra Sundt A/S i Bergen en sterk dokumentasjon på hans kommersielle interiørfotografering^[15]. Det var ingen liten bragd å slippe til hos Sundt A/S som da var et av byens største varehus. Vi ser hvordan han bruker ansatte og kunder i interiøret for å skape en følelse av luksus og stil. Ikke bare butikk og vareutvalg ble fotografert men også syerskene som jobbet for butikken. Vi finner også bilder fra Børsen og Den Gode Hensikt som viser at han gjorde oppdrag for de finere kretser i byen.

Hans fotografier ble ofte brukt av avisen Revyen. De hadde blant annet en serie som het Bergenske Prospekter med ulike prospekter av Svanøe. Hans fotografier ble også brukt som illustrasjoner til ulike artikler som for eksempel om Omnibussen og Skogens Cafe'. I Revyen 11. og 18. April 1896 ser vi også i en presentasjon av Sundt AS at hans interiørbilder ble brukt som illustrasjon for artikkelen.

Postkortbildene

Olaf Andreas Svanøe kom inn i fotobransjen i det det fotografiske postkort ble populært. Han har sett et marked her og har tatt opp kampen med de lokale og tilreisende fotografer som også så et marked i Bergen. Mange av byprospektene ble også utgitt som postkort og han setter sammen små serier med postkort som ble solgt opp mot jul. Avisen Revyen hadde et par omtaler om hans postkortserier i avisen i 1896 og 1897. De skrev "Motiverne er valgt med Smag og Skjønnsomhed, og Udførelsen er særdeles anerkjendelsesværdig. Vi føler os overbevist om, at disse vakre Julekort, der enkeltvis koster bare tredive Øre, vil spredes en masse vidt over det ganske Land til enhver, der skjænker Bergen og Bergenserene en kjærlig Tanke."

Svanøe postkort fra C. Sundts gate. Universitetsbiblioteket i Bergen

Det er ikke kjent at han fotograferte typiske julemotiver, så juleserien var nok prospekter som kunne brukes mer generelt. Postkortene utgjør en god del av det som finnes etter Svanøes bilder og er fremdeles ettertraktet av postkortsamler i dag.

Vi ser også at han har noen reisebilder fra Norge. Dette er ikke noe han gjorde i stor utstrekning og de fleste bildene er tatt rundt 1900. Hans bilder er kystrelaterte og strekker seg helt til Svalbard. Han kan ha vært hyret inn som fotograf på en av de mange cruiseskipene som gikk i trafikk langs kysten eller det kan være en privat reise hvor han har fotografert med tanke på postkort og prospekter i ettertid.

Bybrannen

15. januar 1916 brøyt det ut brann i Bergen og denne vindfulle natten med nordavind spredte flammene seg innover i byen. Morgenen den 16. januar er bysentrum totalt utbrent. Dette var ikke bare en tragedie for byen men også for de mange ber-

genske fotografer. Flere av de store fotografene hadde sine atelieer midt i brannsonen og flere atelieer og arkiver gikk tapt i flammene denne kvelden og natten. Av de fotografene som står oppgitt i Adresseboken av 1915/16 er følgende registrert med adresse i det nedbrente områdene:

Alfred Brundtland, Olav Kyrres gate. 17

Bergens bromidanstalt, A/S (Joseph Larm), Store Markevei 13

Brødrene Larm, Store Markevei 13

Emanuel Gabrielsen, Strandgaten. 28

Hans Nicolaysen Meyer, Småstrandgaten. 7

K. Nyblin, Torgallmenningen. 16

Louis Anton Jacobsen, Olav Kyrres gate. 18

Malvin Selmer, Store Markevei 14

Stamsvigs Atelier, Valckendorffsgaten. 5

Talle's efterfølger Otto, Strandgaten. 36

Waldemar Selmer, Torgallmenningen. 14

Smørsallmenningen i ruiner. Universitetsbiblioteket i Bergen

Heldigvis for Olaf Andreas Svanøe holdt han til i Kong Oscars gate og slapp dermed unna den katastrofale brannen.

Med utstyret i behold var han en av fotografene som dokumentert Bergen i dagene etter brannen, sammen med Atelier KK og Jacobsen, en viktig dokumentasjon for ettertiden men også en inntektskilde for de fotografene som var igjen. Det er vinter og det var nok ikke et stort marked i Bergen for fotografering i perioden etter en slik katastrofe. Bildene av brannruinene ble utgitt som postkort og prospekter og ga litt inntekter til fotografene som nok stod i mangel av oppdrag.

Andre oppdrag

I Bergens Tidende 25.10.1917 ser vi at Svanøe reklamerte med at han lagte bromidforstørrelser. Dette moderne fotopapiret krevde nå et eget mørkerom. Før kunne amatørerne lage rimelige papirbilder ved hjelp av dagslys (utprintingspapir) og enkle kjemikalier. Det nye fotopapiret var svært sensitivt for lys og ikke alle hadde tilgang til eget mørkerom og forstørrelsesapparat og gjennom vintrene kan det ha gitt en ekstra inntekt i en periode som er rolig for mange fotografene.

Familien og tragediene

Privat gikk det dessverre ikke så godt for Olaf Andreas Svanøe. Sønnen Sigvard ble kun 8 år gammel da han fikk skarlagensfeber og døde 11.01.1897^[16]. Svanøe har fotografert ham liggende på licseng i deres hjem. En annen personlig katastrofe for Svanøe er at konen Lydia Agnethe får leverkreft og dør den 29.06.1916 bare 50 år gammel^[17]. Nå er det kun han og sønnen Leif igjen. Dessverre for OlafAndreas skal dette heller ikke ende godt. Leif utdannet seg til ingeniør og prøvde lykken i Christiania og bosatte seg på Frognervei 20. Han var 35 år og ugift da han ble syk og ble lagt inn på Ullevål hvor han døde av turberkolose den 05.10.1929^[18].

Lydia Agnethe, Olaf andreas og Leif på Solstrand hotell 28.04.1912
Universitetsmuseet i Bergen

Olaf Andreas Svanøe satt nå alene igjen i Bergen. En preget mann som hadde mistet hele sin familie. Han er selv en aldrende mann og vi kan se av Adresseboken fra 1932 at han ikke lengre står oppført som fotograf. I Valgmanntall fra 1934 står han registrert som forhenværende fotograf^[19]. 72 år gammel kan han se tilbake på en 40år karriere som fotograf. Hva han gjorde i årene fremover vet jeg ikke men han døde under krigen 24.05.1944. Siden det var krig og begrenset med aviser var det kun to små nekrologer i Bergens Tidende, den 26. og 30. mai. Den ene fra hans slektninger, den andre en nekrolog trolig av Bergens Tidende selv hvor de henviser til at hans postkort var veldig populære i sin tid.

Olaf Andreas Svanøe ble bisatt i Solheims kapell 31.mai.1944. Senere på høsten ble hans eiendler auksjonert bort og det ser ut som Olaf Andreas Svanøe gikk i glemmeboken i etterkrigsårene. Heldigvis overlevde deler av Svanøes samling og fotografiene finnes i flere arkiver i Bergen i form av negativer, postkort og andre papirkopier.

Fotografiske fakta:

Svanøe fotograferte på følgende platestørrelser: 18×24, 13×18, 12×16, 9×12 og stereoskop-plater 13×18

Billedsamlingen, Universitetsbiblioteket har registrert 260 postkort, prospekt og noen få tørrplate-negativer.

Bergen Universitetsmuseum har 1290 tørrplate-negativer

Bergen Byarkiv har 59 tørrplate-negativer og 2 album med interiør fra Sundt AS. I arkivet til St. Jørgen hospital finnes det 2 tørrplate-negativer

Gamle Bergen, Bymuseet: Har flere bilder

Wernøe og Gulbrandsen: Skal ha hatt større samling som trolig har gått tapt.

Familieoversikt:

Olaf Andreas Svanøe f.26.02.1856, d.24.05.1944

Kone: Lydia Agnethe Svanøe f. Olsen. f. 28.11.1865 d. 29.juni.1916

Sønn: Sigvard Svanøe f. 26.10.1888, d 11.01.1897

Sønn: Leif Svanøe f.17.03.1894, d.05.10.1929

Foreldre til Olaf Andreas Svanøe

Anders Svanøe f.09.12.1815, d.04.09.1890

Karen Svanøe f.Ruud f.19.05.1823, d18.01.1907

Foreldre til Lydia Agnethe Svanøe

Lars Andreas Olsen f.1830

Marthe Marie Olsen f. 1841

Slektstreet svanøe: https://www.myheritage.no/person-1017817_172985131_172985131/olaf-andreas-svanoe

Kilder:

[1] Bratberg Terje; 2009, 13. februar; Ole Svanøe; Norsk biografisk leksikon;

https://nbl.sn.no/Ole_Svan%C3%B8e

[2] Skadberg Gunnar A. Hans Nielsen Hauge i Bergen. Forbindelselinjer mellom Haugianerne i Bergen og Rogaland. Bergensposten. 2010 (Nr. 3); 33.

Korskirken Sokneprestembete, H/Haa/L0014; <https://media.digitalarkivet.no/view/8684/42534/8>

[4] Høker; Wikipedia; <https://no.wikipedia.org/wiki/H%C3%B8ker>

[5] Digitalarkivet; F/Fa/L0002: Register til annotasjons-hovedrulle for Bergen krets L – Å;

<https://media.digitalarkivet.no/view/78931/53?indexing=>

[6] Statsarkivet i Bergen;F/Fb/L0002: Sjøfarts-annotasjonsrulle, nr. 1191 – 2330;nr. 1191 – 2330;

<https://media.digitalarkivet.no/view/78937/184?indexing=>

[7] CHRISTOFFER COLUMBUS / CHRISTOPHER COLUMBUS (1868) DigitaltMuseum

<https://digitaltmuseum.no/021176791402/christoffer-columbus-christopher-columbus-1868>

[8] Sjøfartshovedrulle, nr. 2985 – 3584; <https://media.digitalarkivet.no/view/78954/277?indexing=>

[9] Digitalarkivet; St. Jørgens hospitals sokneprestembete;nr. A 11/1864 – 1886;

<https://media.digitalarkivet.no/view/8371/55>

- [10] Digitalarkivet; Nykirken Sokneprestembete; H: Kyrkjelege handlingar Haa: Kyrkjebøker;nr. D 3/1884 – 1895;Ministerialbok; <https://media.digitalarkivet.no/view/7154/37244/20>
- [11] Digitalarkivet; Årstad Sokneprestembete;H: Kyrkjelege handlingar Haa: Kyrkjebøker;L0001: Mini A1; <https://media.digitalarkivet.no/view/7190/34>
- [12] Navnet er i protokoll etter Theodor Larsen. Sørli Rune, Slottfjellsmuseet.
- [13] Fjellestad Marthe, Heiselberg Morten. Fotograf Marcus Selmer – fra studio til fiskevær. Haugalendingen 2015- 2016: Haugesund Bok & Offset AS; 2016.
- [14] Sørli Rune, Pedersen Endre. Fotograf-familien Larsen : Tønsberg 1856-1956. Tønsberg: Vestfold Fylkesmuseum; 1989.
- [15] Sundt A/S samlingen befinner seg hos Bergen Byarkiv
- [16] Digitalarkivet; Domkirken Sokneprestembete;H: Kyrkjelege handlingar Haa: Kyrkjebøker;L0043: Mini E5; <https://media.digitalarkivet.no/view/4558/217>
- [17] Digitalarkivet;Domkirken Sokneprestembete;H: Kyrkjelege handlingar Haa: Kyrkjebøker;L0044: Mini E6;105b-6a;Ministerialbok; <https://media.digitalarkivet.no/view/43665/57751/103>
- [18] Digitalarkivet;Domkirken Sokneprestembete;H: Kyrkjelege handlingar Haa: Kyrkjebøker;L0044: Mini E6;187b-8a;Ministerialbok; <https://media.digitalarkivet.no/kb10081107190191>
- [19] Valgmanntall 1934 for kommunevalg i Bergen Digitalarkivet1934 <https://www.digitalarkivet.no/view/108/pc00000000430111>